

лише розширити семіотичний простір міського тексту в сучасній українській літературі, прислужитися діахронічному дослідженню чернівецького тексту, а й стати важливою ланкою пам'яттєвої парадигми про Голокост у вітчизняній літературі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / автор-уклад. Ю. Ковалів. Київ : ВЦ “Академія”, 2007. Т. 2. 624 с.
2. Топоров В. Миф. Ритуал. Символ. Образ. Исследования в области мифопоэтического : избранное. Москва : Издательская группа “Прогресс” – “Культура”, 1995. 624 с.
3. Лотман Ю. Внутри мыслящих миров. Человек – текст – семиосфера – история. Москва : Языки русской культуры, 1996. 464 с.
4. Булкіна І. Lemberg, Lwów, Львів: міський текст Львова. URL : <https://krytyka.com/ua/articles/lemborg-lwow-lviv-miskyu-tekst-lvova> (дата звернення: 19.11.2018).
5. Дупешко М. Історія, варта цілого яблуневого саду : роман. Чернівці : Книги–XXI, 2017. 160 с.
6. Левінас Е. Етика і безконечність. Діалоги з Філіппом Немо / пер. О. Білий. Київ : PORT-ROYAL, 2001. 134 с.
7. Ассман А. Новое недовольство мемориальной культурой. Москва : Новое литературное обозрение, 2016. 232 с.
8. Райх В. Психология масс и фашизм. URL : <https://www.e-reading.club/book.php?book=47578> (дата звернення: 19.11.2018)
9. Szymonowicz Grzegorz. Encyklopedia polskiej emigracji i Polonii: w 5 t. / red. K. Dopierała. Toruń : Oficyna Wydawnicza Kucharski, 2005. Т. 5 : S–Ż. S. 78–79.
10. Воронцов С. Буковинський Шиндлер. Книга з повітря Czernovitz (життя чернівчан на тлі часу та міста). Чернівці : Книги–XXI, 2017. С. 102–108.
11. Чорновол І. Релігія та культура на фронті. *Фронтири міста: історико-культурологічний альманах* / ред. В. Грибовський. Дніпропетровськ : Герда, 2015. Вип. 4. С. 8–20.
12. Особливості буковинського пограниччя: історія культурного полілогу / Л. Антошкіна та ін. Донецьк : ТОВ “Юго-Восток, Лтд”, 2010. 238 с.

УДК 811.161.2'38+81'366.5

DOI <https://doi.org/10.26661/2414-9594-2018-2-19>

АНТИТЕЗА ЯК ОСНОВА ТВОРЧОЇ МАНЕРИ ДМИТРА ДОНЦОВА

Микитюк О. Р, к. філол. н, доцент

Національний університет “Львівська політехніка”

вул. Степана Бандери, 12, Львів, Україна

MykytyukStek@ukr.net

У творчій манері Дмитра Донцова полярні протиставлення (або антитези) є основним аргументаційним та актуалізаційним елементом. Аналізований матеріал допомагає усвідомити політичну ситуацію, скеровує читача в певне інформаційне русло. Авторські протиставлення завжди мають конотативний компонент, що дає змогу стати на певну ідеологічну позицію.

Ключові слова: антитеза, суспільно-політичне навантаження тексту, унаочнювальна характеристика, конотація, Дмитро Донцов.

ANTITHESIS AS THE BASIS OF DMYTRO DONTSOV'S CREATIVE MANNER

Mykytyuk O. R., Phd in Philology, Associate Professor

*Lviv Polytechnic National University
Stepan Bandera Str., 12, Lviv, Ukraine*

In the creative manner of Dmytro Dontsov the polar oppositions (or antithesis) are the main argumentative and actualizing element. The analysed material helps to understand the political situation, introduces the reader into a certain information direction. The author's oppositions always have a connotative component, which makes it possible to become a certain ideological position.

The current language situation is relevant to the study of the texts of the ideologue of Ukrainian nationalism, Dmytro Dontsov, since his sharp manner of expression makes it possible to understand clearly the characteristics of numerous political realities.

Purpose of the article: to consider the opposite attitudes in the texts "Nationalism", "The spirit of our past" and "Literary Essays" by Dmytro Dontsov. The target goal is supposed to accomplish the following tasks: to characterize the author's views through the prism of antitheses; to analyse the role of antitheses for reproducing of the socio-political load of the text; to find out the connotation of antitheses in the works of D. Dontsov.

Results. Antitheses as Dmytro Dontsov's world-view guidelines create meaningful contrast and thus conceptual emphasize on the opposite views of numerous cultural and political figures, reproduce the stylistic manner and the original colour of the language of the publicist. For example, *nationalism*, *national truth* in the texts of the thinker were actualized as an opposition to *liberalism* (which took notice of the interests of the masses), *democracy* (this doctrine implies the interests of the people as a crowd) and *socialism* (with the interests of the class).

The antithesis differentiation in the texts of the ideologue of Ukrainian nationalism is supported by the reference to specific surnames, which have absorbed in themselves the visual characteristics of political realities. For example, *good nationalism – not good nationalism*, *gradual nationalism – violent nationalism*, *nationalism of the enslaved – the nationalism of the ruling ones* – are explained on the basis of Drahomanov's views, who convinced that only peaceful methods can be used to educate young people, and that Russia of Nicholas I should be transformed into an equal and fraternal Federation of Slavs.

It is noteworthy that the texts of D. Dontsov reproduce the numerous moral principles of the human psyche. Therefore, an opposite attitude is made by *humanity* and *justice*, and – *merits* and *rewards*. The quote "*Nature does not know humanity and justice, she knows only merits and rewards*" should be a guideline for the current political life.

Dmytro Dontsov, in his works, constantly reasonably opposes *Ukraine* to *Russia*. Explaining what propagates *Bolshevism*, the author reproduces those factors that created the country. Thus *Russia* glorified absolutism and was creating a strong leading stratum, and in the minds of Ukrainians, the idea of an only obedient executor of another's will was brought up. The antithesis *Ukraine-Russia* is not only an appreciable characteristic, but also in the writer's works a marking sign that forms a position.

Conclusion. Owing to the outlook contrast, the texts of the thinker are an effective means of influence for the creation of national elite that is able to change the consciousness of society. The aphoristic and semantic capacity of D. Dontsov's antithesis emphases is now applicable for numerous political quotes.

Polar oppositional attitudes in the texts of the ideologue of Ukrainian nationalism always have a clear connotation. The analysed material helps to understand the political situation, introduces the reader into a certain information direction. The antitheses of Dmytro Dontsov ideologically confirm the state-building worldview of today's generations and actualize the nation-building language function.

Key words: antithesis, socio-political load of the text, visual characteristic, connotation, Dmytro Dontsov.

Лексико-семантичний зріз будь-якого тексту відтворює систему національних та суспільно-політичних поглядів автора. Тому надактуальним для теперішнього мовного стану є вивчення текстів ідеолога українського націоналізму Дмитра Донцова, оскільки його гостра манера висловлюватися дозволяє чітко зрозуміти шляхи формування української державності. Крім того, праці мислителя наслідок історико-політичних подій (звинувачення у "буржуазному" націоналізмі за часів СРСР) було вилучено з українського простору, тому донині не були предметом детального мовознавчого аналізу. Відтак важливою є позиція політичного трибуна, який акумулює основні сили для українців щодо створення міцної держави та формування сильної особистості.

Актуальним є вивчення системи лексичного значення слова, яке є "актом інтерпретації фрагмента світу людиною; ... ментальною сутністю, здатною отримати своє власне буття тільки в людській свідомості", відтак має "енциклопедичний характер" [9, с. 18]. Різні аспекти лексико-семантичного наповнення слова є об'єктом вивчення структурної семантики [8, 22], лінгвістики тексту [6; 14; 16; 18; 21, с. 329–334], прикладної лінгвістики [4, 7, 13] когнітивної

лінгвістики [5, 20], прагмалінгвістики [1, 3, 17], етнолінгвістики [2, 9, 15] тощо. Усі ці дисципліни так чи так за предмет свого дослідження обирають найрізноманітніші характеристики суспільного світогляду та світосприйняття, що значною мірою аргументує сучасну політичну ситуацію. Отже, лексична семантика потребує нового осмислення і переосмислення у зв'язку з появою нових імен, що є фокусом епохи.

Серед реабілітованих прізвищ (після розпаду СРСР) знаковою є постать Дмитра Донцова, твори якого зазвичай є предметом розгляду літераторів, культурологів, політологів, філософів. Тому подією епохального значення є видання 10 томового зібрання творів Дмитра Донцова, що здійснив Науково-ідеологічний центр ім. Д. Донцова (керівник – Олег Баган). Хронологічно-тематичний аспект цього видання дозволяє проаналізувати мовні факти як свідчення тогочасних подій та відтворити авторську картину світу.

Вперше за об'єкт мовного дослідження взято твори Дмитра Донцова. З'ясовано, що лексико-семантична канва текстів ідеолога українського націоналізму творить самотутню мікросистему, у якій найпереконливішим аргументом творчої манери автора є антитези.

Мета статті: розглянути опозитивні відношення в текстах “Націоналізм”, “Дух нашої давнини” та “Літературна есеїстика” Дмитра Донцова. Відповідно до мети **завданням** статті є: 1) схарактеризувати погляди автора крізь призму антитези; 2) проаналізувати роль антитези для відтворення суспільно-політичного навантаження тексту; 3) з'ясувати конотацію антитез у творах Д. Донцова.

Лексико-семантичні особливості тексту завжди відтворюють історичне тло, суспільні обставини, політичні реалії, що впливають на читача. Особливо це стосується науково-публіцистичних та публіцистичних текстів, які інформаційно налаштовують певну “політичну оптику”. “Картина світу як продукт пізнавальної діяльності людини формується на основі цілісної лексико-семантичної системи мови, знань, надбаних людиною завдяки власному і суспільному досвіду” [19, с. 22].

Світоглядні орієнтири Дмитра Донцова мають вагоме увиразнення за допомогою антитез, що творять змістовий контраст і в такий спосіб концептуально увиразнюють протилежні погляди численних культурно-політичних діячів, відтворюють стилістичну манеру та самотутній колорит мови публіциста. Наприклад, *націоналізм, національну правду* у текстах мислителя актуалізовано крізь призму антитези до *лібералізму* (що зважав на інтереси маси), *демократизму* (ця доктрина передбачає інтереси народу як юрби), *соціалізму* (з інтересами класу). До цього протиставлення великий публіцист додає ще й *паціфізм, гуманітаризм, анархізм* (як роди *лібералізму*) та *провінціоналізм* (рід *демократизму*). Висновкує головний ідеолог українського націоналізму так: “Всі вони були в різкій опозиції до ідеї державности” [12, с. 47].

Націоналізм та соціалізм (як стрижневі ідеологеми) автор протиставляє не лише як номени, а й за допомогою розлогого уточнення, бо, за твердженням Д. Донцова, *націоналізм* передбачав *формування політичної нації, повний розрив з Росією, відсторонення від духового комплексу Московщини, негацію соціалізму*. Така позиція автора є антитезою до “*гермафродитського*” світогляду “*тодішнього демосоціалістичного українського провідництва*” [12, с. 20].

Метою Дмитра Донцова було сформувати могутнє покоління борців, тому першою основою націоналізму ідеолог вважає необхідність *зміцнювати волю нації до життя, до влади, до експансії*, а така риса протиставлена *духовому “кастратству”* [12, с. 164]. Метафора (*духове кастратство*) є аргументаційним елементом тексту та відтворює позицію публіциста. Автор підсилює ідеологію українського націоналізму ще одним протиставленням: *стремління до боротьби та паціфізм нашого провансальства* [12, с. 164]. Українське провансальство як течія, що не усвідомлює державотвірних прагнень, є предметом постійної критики політичного трибуна. Наприклад, аналізуючи “Самостійну Україну”, Д. Донцов позитивно оцінює книжку, бо вона належить “до тих немногих голосів, що рвали з *провансальством*,

кличучи до *націоналізму*” [12, с. 147]. Антитезові відношення *провансальство – націоналізм* згодом унаочнені іншою опозицією *національна ідея – кволе провансальство* [12, с. 155].

Антитезове розмежування в текстах політичного мислителя підкріплене зверненням до конкретних прізвищ, які ввібрали в себе увиразнювальні характеристики політичних реалій. Наприклад, для Донцова український *націоналізм* має власні самотутні риси, а для Драгоманова і Грушевського патологічним станом є непримиренність українського і неукраїнського *націоналізмів* [12, с. 34]. На думку Драгоманова, Україна має право бути лише провінцією Росії з деякими культурними та соціальними відмінностями, тому входить в антитезу поняття *націоналізм – драгоманівщина* [12, с. 164].

Варто наголосити, що суть *драгоманівщини* (за Дмитром Донцовим) – це спільність у рисах зі *здетенованим демократизмом*, який дбає про “продукцію і кусник хліба замість могутності країни, її чести і з’єднання національної території” [12, с. 168]. Привертає увагу модифікатор *здетенований*, який не лише вмотивовує сутнісні ознаки явища, а й емоційно показує ставлення автора до зазначеного поняття. Тексти ідеолога українського націоналізму засвідчують уживання лексеми *драгоманівщина* лише з негативною конотацією. Протистояння між поглядами Донцова та Драгоманова підсилюють антоніми *український – неукраїнський* та апелювання до займенників *свій – чужий*, що є смислотворчими елементами тексту.

Предметом скрупульозної характеристики Дмитра Донцова є не тільки лексема *драгоманівщина*, а й погляди Драгоманова, що актуалізують авторські антитези. Наприклад, у розумінні Драгоманова “*національство*” (тобто *націоналізм*) є чимось темним. Натомість цій лексемі протиставлено “*фантазмагорію провінціональних Вольтерів*” [12, с. 42]. Відтак в опозиційні відношення (чи антитезу) уходять *націоналізм та інтернаціоналізм*, в іншому випадку – *націоналізм та космополітизм*, а з позицій соціалістів протиставлено *націоналізм та соціалізм* [12, с. 44]. У численних працях Д. Донцов критикує ідеї Драгоманова, який не уявляв собі України без Росії, не мислив категоріями націєвірними, не усвідомлював, що політична нація повинна мати власну територію, людей та (шонайважливіше) владу. Д. Донцов пояснює, що в основу поділу Росії Драгоманов “*поклав не національну, а територіальну засаду*” [12, с. 61]. Відтак антитеза *національне – територіальне* – це відтворення політичної суті України як безнаціональної одиниці, позбавленої керівної еліти. Крім того, позиція Драгоманова – це добробут та спокій “найбільшого числа людей”. Аби пояснити неможливість цієї ідеї, мислитель протиставляє *національство ідеї всесвітнього гуманізму* [12, с. 52].

Поняття *націоналізму* в Дмитра Донцова наповнено численними уточнювальними характеристиками. Наприклад, *націоналізм добрий* – *націоналізм недобрий*, *поступовий націоналізм* – *насильницький націоналізм*, *націоналізм поневолених* – *націоналізм пануючих*. Усі модифікатори пояснено знову ж таки крізь призму розуміння Драгоманова, який розвинув думки кирило-методіївців, що лише мирними методами хотіли виховувати молодь, а Росію Миколи I вважали за можливе перетворити на рівноправну і братерську Федерацію Слов’ян. Унаслідок такої позиції Драгоманова українство мало повірити, що є два *націоналізми* – *добрий* і *недобрий*, *поневолених* і *пануючих*. Далі Драгоманов твердить: “Завданням українського націоналізму (“*поступового*”) було побороти “внутрішньою ідейною правдою” – “*насильницький націоналізм*” [12, с. 89].

Прикметно, що політична психіка радянства відтворена також антитезою, бо, з одного боку, це – *канібальський шовінізм*, а з іншого – це стрибок до *сантиментально-солодкавого плазунства перед чужою ідеєю* [12, с. 91]. Антитеза Д. Донцова (*егоїстичне мислення – естетичне мислення*) підкріплена ще й сатирою, бо начебто українське радянство має прискорити “духовне переродження” московського народу, який має змінити своє “*егоїстичне*” мислення на “*естетичне*”, перейти від “*брехні*” до “*правди-істини*” [12, с. 91]. І як висновок знову антитеза: “Ясно, що “коли один нарід організовує взаємні відносини... *фізичною силою кулака*, а другий *моральною силою внутрішньої правди*”, то вони зговоритися не можуть” [12, с. 91].

Термінологія Дмитра Донцова – це суцільне антитезове увиразнення, що засвідчує всеохопність та інтелектуалізм теоретика націоналізму. У полі його зору *філософія національного волюнтаризму*, що знає волю нації до чину (тобто це – “примат ідеалу, стремління до його здійснення”). Як опозитивні явища автор розглядає провансальську філософію, що зорієнтована на конкретне “я”, “ти”, “ми” (це – “примат теперішнього”) [12, с. 47]. Чільне місце в текстотворенні автора посідає термін *нація*, бо *націю як ціле* Д. Донцов протиставляє *нації як механічної збиранини* [12, с. 170]. Тому антитеза автора стосується політики соціалістичного народництва, метою якого є “не визволити націю, лише об’єднати людськість в одну соціалістичну спілку” [12, с. 96].

У досліджуваному матеріалі *демократизм* (це за Д. Донцовим – *егоїзм збірний*) автор пояснює протиставленнями, бо *щастя одиниці* є антитезою до *щастя для всіх*, сьогодні протиставлено до *завтра*, *інтереси теперішнього покоління та його добробуту* опозицією йдуть до *категоричних наказів наших славних діячів*, що дбали про майбутнє [12, с. 49].

Прикметно, що тексти Д. Донцова пояснюють численні моральні засади людської психіки. Відтак полярне протиставлення творять *лексеми гуманність й справедливість та заслуги й винагороди*. Цитата “*Природа не знає гуманності й справедливості, вона знає лиш заслуги й винагороди*” [12, с. 186] має стати дороговказом для теперішнього політичного життя.

Неймовірно переконливо за допомогою антитези Дмитро Донцов змальовує вади демократичної інтелігенції: “*Замість відданості отчизні – боротьба з “шовінізмом”, інтернаціоналізм і космополітизм* всяких відтінків. *Замість пошани до пам’яти предків – відраза до них* як до “руїнників” (козаків) і “головорізів” (князів і гетьманів). *Замість войовничого духу – пацифізм і бажання пристосуватися до всякої сили*. *Замість гордості й непокірливості – згідливість, потульність і крутість*” [10, с. 23]. Афористичність та правдивість цієї цитати унаочнює і сьогоднішні вади політичної ситуації в Україні.

Варто наголосити, що, змальовуючи тип запорожця в О. Стороженка, великий публіцист зіставляє *права та обов’язки*, пояснює, що для кандидата на посаду провідника потрібні не тільки *прикмети фаховості*, а протиставляє це обов’язковим *вартостям його як людини* [11, с. 333]. А щодо довершення великого, то надважливим є *не сила чи тілесна витривалість, а бистрість, міркування, враження, судження* [10, с. 49].

Щодо найголовнішого – формування України як нації – автор переконаний, що протиставленням до “*малоросійської*” *ніжності* має бути *зачіпна любов посідання*, а “*поки теореми – не стануть аксіомами, догмами; “соромливість” – не обернеться в “брутальність”, а безхребетне “народолюбство” – в агресивний націоналізм; – доти не стане Україна нацією*” [12, с. 202–203].

Аргументовано в текстах мислителя пояснено ідеал нації, яким є *не земля, кусень чорного хліба та спокій*, а крізь антитезу розгорнуто думку, що це *експансія, організованість, власновладство* [12, с. 218]. Тому наша національна ідея має бути *всеобіймаюча, виключна, яскрава*, потрібна *акція і воля до влади* та в протиставленні до неї йде *спочинок і уживання* [12, с. 219]. Навіть економічну енергію нації сковує філософія, що “*стремить не до влади, не до організації, а до виживання і добробуту*” [12, с. 215].

Особливим та незвичним є розмежування людей на різні протилежні полюси. Саме “*двоподіл*”, який присутній у творах Г. Сковороди, І. Вишенського, Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, О. Теліги, став причиною чи не найбільшої злоби проти націоналізму. Автор зазначає, що всі перелічені письменники, та й взагалі всі поети львівського “Вісника”, ділили людей за духовою природою на протилежні категорії: на “*шляхтича*” – і “*мужика*”, “*козака*” – і “*свинопаса*”, *лицаря* – і “*плебея*”, *патріота* – і “*дядьків отечества чужого*”; *борців* – і “*партачів життя*”, *героїв за націю* – і “*німих, підлих рабів*” (це “*грязі Москви*”) [12, с. 24]. Саме такий поділ, за переконанням Дмитра Донцова, має довершити велику місію України, яка йде від апостола Андрія: “*На диявола – хрест, на ворога – шабля*”, що передбачає духову і фізичну царину життя.

Актуальною до сьогодні є оцінка нашого “народолюбства”, де, з одного боку, *революціонери з патріотизму; бунтівники з глибоким культом держави; ті, хто найбільше цінував організований колектив*. З іншого боку – це *патріофоби з бунтарства, бунтівники, що схиляються в бік анархізму, ті, що понад усе цінували “приватні інтереси своєї дзвіниці”, певної людини чи “їх механічно зліпленої цілості”, “народу” чи “кляси”* [12, с. 58]. Відтак позитивно (та негативно) марковані компоненти показують схвалення (несхвалення) автора, формують прихильне (засуджувальне чи навіть відразливе) ставлення в читача.

Постійно аргументованим у працях Дмитра Донцова є протиставлення *України та Росії*. Пояснюючи, що пропагує *большевизм*, автор відтворює ті чинники, що творили країну. У *Росії* – це *культ власної державности, імперіялістичний розгін, дух комбативности, завойовництва, расової вищости*, натомість антитезою є творення *України*, де влада намагалася *знеславити й зогидити все, що давало силу нашому національному організмові: всі славні спогади минулого, шляхетну гордість вільного народу, його завзяття, предківську мудрість, власну правду* [10, с. 6]. Відтак *Росія* уславлювала абсолютизм та творила сильну провідну верству, а у свідомості українців виховувалася ідея лише слухняного виконавця чужої волі. Антитеза *Україна – Росія* – це не лише оцінна характеристика, а й у текстах публіциста маркувальна ознака, що формує націєтвірну позицію.

Конотативної оцінки в текстах Дмитра Донцова набувають навіть тварини. Наприклад, цитуючи Сковороду, мислитель протиставляє *левів котам*, а *жаб – орлам*, бо “там, де *льви* оберталися вдачею в *котів* або приймали їх до свого товариства, – там вони хутко летіли вниз з гієрархічної драбини... Там, де натуральні *коти* удавали з себе *львів* (як у випадку нашої егалітарної інтелігенції), там, де *жаби* думали собі виквакати те, що здобували не в багні, а в повітрі *орли*, там наступала катастрофа” [10, с. 51]. Цитування і знання Сковороди присутнє на численних сторінках твору, оскільки афористика українського мандрівника співзвучна з текстами великого публіциста.

В іншому випадку, розмірковуючи, що таке історія, автор пояснює, що провансалець розуміє її як поступове вдосконалення, розвиток ідей, перемогу *людського* над *звірячим* [12, с. 30] (чергова антитеза: *людське – звіряче*). Прикметно, що пояснюючи можливість / неможливість щодо співжиття різних рас (ідея Драгоманова), Д. Донцов протиставляє *верблюда коню, лиса курям, вовка теляті*: “Чи це завдання легко виконати, як помирити *верблюда з конем*, чи, напр., *лиса з курми*, або *вовка з телям*, – над цим правовірні драгоманівці не задумувалися” [12, с. 32].

Поодинокими випадками у працях Д. Донцова в опозитивні відношення входять конкретні предмети. Приміром, критикуючи раннього Франка, автор пише: “Франко протиставляв мечеві “*вила*” і “*стайню*”” [12, с. 134].

Антитезові приклади автор підсилює переконливими метафорами, наприклад, *духове кастратство, канібальський шовінізм, безхребетне народолюбство* (що дотично розглянуто в тексті статті). Також метафорично відтворено моральні якості людей, тому маємо: *туга за вилами і гноєм та втеча від спокою*. “Провансалець, який *тужить за вилами і гноєм*, за “мирною селянською країною”, навіть не підозріває, що людина вищих рас *не шукає спокою, а тікає від нього, його не потребує, і ним погорджує*” [12, с. 128]. *Туга – гнів, мир – війна, щиросердне хотіння – примус* – ці антитези – це суть патосу українських державотвірних процесів, бо “життя це не лише *туга*, але й *гнів!* Не лиш *мир*, але й *війна!* Підставою українського відродження було *щиросердне хотіння*, а не *примус*” [12, с. 205].

Висновки. Антитези є стрижневими домінантами всіх творів Д. Донцова та індивідуальними маркерами, що виконують аргументативну та активізаційну функцію. Авторські протиставлення творять своєрідне “вістря”, змушують читача звернути увагу на конкретні відмінності між політичними реаліями, детально проаналізувати описувану ситуацію.

Аналізований матеріал неодноразово потверджує, що численні антитези творять смислове навантаження текстів. Крізь призму опозитивних відношень автор формує поняття

націоналізму та інших термінів, моральних якостей людей (часто вводяться для наочності персонімен, назви конкретних предметів чи тварин тощо). Завдяки світоглядним протиставленням тексти мислителя є дієвим засобом впливу на формування національної еліти, яка здатна змінити свідомість суспільства. Зрештою, афористичність та семантична місткість антитезових увиразнень Д. Донцова сьогодні надається для численних політичних цитат.

Полярні опозитивні відношення в текстах ідеолога українського націоналізму завжди мають чітку конотацію, бо з одного боку – це позитив, а з іншого – негатив. Упадає у вічі, що навіть найконкретніші предмети (наприклад, *меч – вила*) та терміни з атрибутивними модифікаторами (приміром, *просоветський демократизм*) набувають емоційного забарвлення.

Антитези Дмитра Донцова ідеологічно утверджують державотвірний світогляд сьогоднішніх поколінь та актуалізують націєтвірну функцію мови.

Перспективою дослідження матеріалу є відтворення тенденції вживання антитези та інших стилістичних явищ у різних за часом написання творах автора; виявлення лінгвостилістичних особливостей філософських, культурологічних, політичних творів публіциста; виокремлення лексико-семантичних явищ не лише на рівні синхронії, а й на рівні діахронії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнова Н. Д. Типы языковых значений : Оценка. Событие. Факт. Москва : Наука, 1988. 341 с.
2. Барилова Г. К. Українська етнолінгвістика : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Луганськ : ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2011. 228 с.
3. Бацевич Ф. С. Нариси з лінгвістичної прагматики : монографія. Львів : ПАІС, 2010. 336 с.
4. Бідюк Н. М., Комочкова О. О. Основи прикладної лінгвістики: вступ до спеціальності : навч. посіб. Хмельницький : ХНУ, 2017. 191 с.
5. Біскуб І. П. Філософія, суспільство, мова : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2018. 224 с.
6. Богдан С. К. Методи й методика лінгвостилістичних досліджень : методичні рекомендації для студентів-філологів. Луцьк : Вежа-Друк, 2014. 28 с.
7. Васенко Л. А. Вступ до прикладної лінгвістики : навч. посіб. Харків : Підручник НТУ “ХПІ”, 2014. 228 с.
8. Ващенко В. С. Українська лексикологія. Семантико-стилістична типологія слів. Дніпропетровськ : ДДУ, 1979. 126 с.
9. Голубовська І. О. Етнічні особливості мовних картин світу : монографія, 2-е вид., випр. і допов. Київ : Логос, 2004. 284 с.
10. Донцов Д. Дух нашої давнини. Львів–Київ : Накладом Юрія Криворучка, 2011. 160 с.
11. Донцов Д. Літературна есеїстика / відп. ред. і упоряд. О. Баган. Дрогобич : Відродження, 2009. 688 с.
12. Донцов Д. Націоналізм. Вінниця : ДП “ДКФ”, 2006. 236 с.
13. Дубічинський В. В. Основи загального та прикладного мовознавства : навч.-метод. посіб. Харків : Друкарня Мадрид, 2016. 220 с.
14. Єщенко Т. А. Лінгвістичний аналіз тексту : навч. посіб. Київ : Академія, 2009. 264 с.
15. Жайворонок В. В. Українська етнолінгвістика. Нариси. Київ : Довіра, 2007. 262 с.
16. Загнітко А. П. Сучасні лінгвістичні теорії : монографія. Донецьк : ДонНУ, 2006. 338 с.
17. Космеда Т. А. Аксіологічні аспекти прагмалінгвістики: засоби вираження категорії оцінки в українській та російській мовах : автореф. дис. ... д-ра. філол. наук : 10.02.01; 10.02.02. Харків., 2001. 32 с.

18. Кочан І. М. Лінгвістичний аналіз тексту : навч. посіб. 2-е вид., перероб. і допов. Київ : Знання, 2008. 423 с.
19. Мойсієнко А. К. Слово в аперцепційній системі поетичного тексту: декодування Шевченкового вірша : автореф. дис. ... д-ра. філол. наук : 10.02.01. Київ, 1997. 32 с.
20. Нестерова М. Н. Когнитивистика: истоки, вызовы, перспективы : монография. Сумы : Университетская книга, 2015. 334 с.
21. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2011. 844 с.
22. Уфимцева А. А. Лексическое значение. Принцип семантического описания лексики. Москва : Наука, 1986. 240 с.

УДК 821.161.2:82 – 94: 81'42

DOI <https://doi.org/10.26661/2414-9594-2018-2-20>

РЕЦЕПЦІЯ ПОСТАТЕЙ МИТЦІВ У “СПОГАДАХ” ДМИТРА ПАВЛИЧКА

Стадніченко О. О., к. філол. н., доцент

Запорізький національний університет

вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, Україна

stadnichenko-1@ukr.net

У статті розглядаються особливості рецепції постатей українських письменників у сучасній українській мемуарній прозі на прикладі книги Д. Павличка “Спогади”. Визначено, що спогади Д. Павличка є не просто твором особистісного характеру, а аналітико-мемуарним осмисленням життя одного покоління з усіма його позитивами, больовими точками, тріумфами і трагедіями.

Ключові слова: мемуаристика, література non-fiction, спогади, інтертекстуальність, метатекст.

ARTISTS' FIGURES RECEPTION IN “RECOLLECTIONS” BY DMYTRO PAVLYCHKO

Stadnichenko O.O., PhD in Philology, Associate Professor

Zaporizhzhia National University

Zhukovsky Str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine

The book “Recollections” by Dmytro Pavlychko in four volumes published in 2015-2018 is considered. The author of the article points out that the book is a synthetic combination of memoirs, where the writer appeals to his life's comprehension of his first steps to present time. A lot of attention in the book is paid to highlighting writer's relations with his numerous contemporaries; writers and public-political figures of the period from the end of 1940th to our days. The writer's vision of Ukrainian history of 1940th is examined especially in details.

The article describes the features of the artists' figures reception, in particular, Mykola Bazhan, Olexander Dovzhenko, Oles Honchar, Iryna Wilde. It is noted that the author analyzes the achievements and creative failures of his colleagues-writers and devotes much attention to the disclosure of their tragic fate in a totalitarian system.

It is determined that Dmytro Pavlychko's memories can be considered as a metatext with elements of intertextual signs, quotes, reminiscences, allusions, motifs etc.

Actuality of the article is determined by an increasing scientists' attention of the end of XX – beginning of XXI century to non-fiction literature and also by deep interest in recreation of its characters especially of contradictory XX century, its real figures, in particular writers, statesmen and historical background when all events took place and when acting people and the writer himself were hostages of recollections.

The book “Recollections” by Dmytro Pavlychko has documentarily publicistic nature. In every essay that is unconnected with other essays, the writer as though strings the stories about his life, his development as a poet and public figure and factors that were crucial for formation of his outstanding personality. Through the writer's personal perception one can see the tragic Ukrainian history of XX century.

Key words: memories, recollections, non-fiction, intertextuality, metatext.